

Előszó „Az amerikai szleng szótára”-hoz*

Az amerikai szleng a jelen szótár címének megfelelő értelmezésben azon szavak és kifejezések összessége, melyeket az általános amerikai beszélők meglehetősen nagy része gyakran használ vagy megért, de amelyeket a többség nem fogad el jó, formális nyelvhasználatként. Pusztán eredete okán egyetlen szót sem minősíthetünk szlengnek; forrása, írásmódja, jelentése tágabb értelemben nem tesz szlenggé. A szlenget legjobban az a szótár határozza meg, amely felhívja a figyelmet arra, hogy kik használják, s milyen „hangulatot” közvetít.

Az Egyesült Államokban használt valamennyi szlenget amerikainak neveztem, figyelmen kívül hagyva azt, hogy melyik országból ered, vagy mely más országokban használatos.

Ebben az előszóban a szleng kialakulásának emberi tényezőjével foglalkozom majd (tehát hogy mi az amerikai szleng, hogyan és miért keletkezik a szleng, valamint hogyan és miért használják).

Az angol nyelv szókincse többszintű:

A *sztenderd nyelvhasználat* azokat a szavakat és kifejezéseket foglalja magában, amelyeket polgáraink többsége használ, megért és elfogad bármely körülmények között vagy bármilyen formális szinten. Ezeket a szavakat sztenderd szótáraink jól meghatározva, legelfogadottabb írásmódjukkal és kiejtésükkel közlik. A sztenderd beszédben elhangozhat a következő mondat: *Sir, you speak English well* 'Uram, ön jól beszél angolul'.

A *kollokvializmusok* olyan jól ismert szavak és idiómák, melyeket az informális beszédben és írásban használunk, melyeket azonban nem tekintünk elég egyértelműnek és hivatalosnak ahhoz, hogy udvarias társalgásban vagy üzleti levelezésben használjuk. A szlengtől eltérően azonban a kollokvializmusokat az Egyesült Államokban szinte mindenki használja és megérti. A szleng használata azt sugallja, hogy a beszélő és a hallgató különleges „testvériesség”-ben vannak, ám a kollokvializmusok használata mindössze egy általános társadalmi szituáció informális és megszokott voltát hangsúlyozza. Kollokvialis szinten mondhatjuk: *Friend, you talk plain and hit the nail right on the head* 'Barátom, világosan szólsz, és fején találsz a szöveget'.

A *nyelvjáráso*k azok a szavak, idiómák, kiejtési változatok és beszédhabitusok, melyek bizonyos földrajzi helyekre jellemzőek. A nyelvjárás tu-

* FLEXNER, STUART BERG: Preface. In: HAROLD WENTWORTH–STUART BERG FLEXNER: *Dictionary of American Slang*. New York, 1960. vi–xv.

lajdonképpen regionalizmus vagy lokalizmus. A közhasználatban a nyelvjárás szó mindazon szavak, idegen akcentusok vagy beszédformák elnevezése, melyeket valamely etnikai csoporttal azonosítunk. A déli nyelvjárásban elhangozhat a következő mondat: *Cousin, y'all talk mighty fine* 'Atyámfia, te igen szépen beszélsz'. Etnikai-bevándorló nyelvjárásban pedig ez: *Paisano, you speak good the English* 'Cimbora, jól beszéled az angolt', vagy a következő: *Landsman, your English is plenty all right already* 'Földi, az angolságod már teljesen rendben van'.

A *t o l v a j n y e l v*, a *z s a r g o n* és az *a r g ó* azokat a szavakat és kifejezéseket ölelik fel, melyek a népszerűség bizonyos szegmenseit jellemzik. A *t o l v a j n y e l v* (cant) társalgási, bizalmas idióma, melyet csak egy bizonyos foglalkozás, szakma, hivatás, szekta, osztály, korosztály, érdeklődési csoport vagy a kultúra egyéb alcsoportjai használnak. A *z s a r g o n* (jargon) egy ilyen alcsoport szak-, sőt akár titkos szókincse. A zsargon szaknyelv. Az *a r g ó* (argot) mind a tolvajnyelve, mind a zsargonja valamely hivatásos bűnözői csoportnak. Ezeket a szinteken rendre elhangozhatnak a következő mondatok: *CQ-CQ-CQ ... the tone of your transmission is good* 'CQ-CQ-CQ* ... jól fogható az adásod'; *You are free of anxieties related to interpersonal communication* 'Az interperszonális kommunikációd problémamentes'; *Duchess, let's have a bowl of chalk* 'Asszony, beszéljünk csak kicsit' (tkp. Hercegnő, együnk egy tál krétát)**.

A *s z l e n g*¹ általános meghatározását lásd fentebb. Szlengben mondhatjuk a következőt: *Buster, your line is the cat's pajamas* 'Öregem, kiváló az anyagod'; vagy: *Doll, you come on with the straight jazz, real cool like* 'Bébi, királyul nyomod a témát.'***

A nyelvnek ezen szintjei, a sztenderd nyelvhasználattól eltekintve, jóval gyakoribbak a beszédben, mint az írásban, s a szleng egésze sem kivétel ez alól. Így meglehetősen kevés szlengszó és -kifejezés (tehát a jelen szótár igen kevés címszó) jelenik meg a sztenderd szótárakban.

Az amerikai szleng gyors, könnyed, személyes beszédmód. Főleg tolvajnyelvi, zsargon és argó szavakból származik, melyek népszerűsége addig emelkedett, míg a nagy nyilvánosságból sokan el nem kezdték használni vagy megér-

* Hívójel amatőr rádiózásban. (A ford.)

** A mondat az angolszász rímelő szleng tipikus kifejezéseit tartalmazza: *duchess* < *duchess of Fife* (tkp. Fife hercegnője) ~ *wife* 'feleség'; *bowl of chalk* (tkp. egy tál kréta) ~ *talk* 'beszélgetés'. (A ford.)

¹ A *slang* szó kialakulásáról ld. F. KLAEBER: Concerning the Etymology of Slang [A *szleng* etimológiájáról]. *American Speech*, 1926 április.

*** A két mondatban a dzsesszkorszak szlengjének jellegzetes példái jelennek meg, a *cat's pajamas* 'nagyszerű' (tkp. a macska pizsamája), a *straight jazz* (tkp. igazi dzsessz) a zenére és a közönségre egyaránt vonatkozhat, a *cool* elismerést kifejező jelző (tkp. hüvös). (A ford.)

teni. Ennek a szlengnek a nagy része megtartja eredete fő jellegzetességét: teljesen csak a beavatottak érthetik.

A szlenget vizuálisan úgy szemléltethetjük, mint számos alcsoport tolvajnyelvének, zsargonjának és argójának legismertebb részét (az alcsoportokból csak néhányat emeltünk ki alább). Az árnyékolt részek csak általános átfedést szemléltetnek a csoportok között.

Alkalmanként a szleng beszivároghat a sztenderd beszédbe; máskor változó népszerűség mellett virágzik egy ideig, majd elfelejtik; végül az is megtörténhet, hogy egyáltalán nem fogadják el soha, s nem is felejtik el teljesen. Az *O.K.*, *jazz* (mint zene) és *A-bomb* 'atombomba' kifejezéseket eredetileg szlengnek tartották, de mára már bekerültek a köznyelvbe. A *bluebelly* 'jenki katona' (tkp. kékhasú), *Lucifer* 'gyufa', *bee's knees* 'nagyszerű, csodálatos' (tkp. a méh térde) kifejezések immáron kikoptak a közhasználatból. A *bones* 'kockajáték' (tkp. csontok) és a *beat it* 'meglép, elkotródik' sorsa az örök szlenglét: Chaucer használta az előbbit, Shakespeare pedig az utóbbit.

Semmilyen élő szókincs nem maradhat örökké változatlan. A legtöbb új szlengszó és szlenghasználat egészen természetesen alakul ki: sajátos szituációk szülik őket. Új tárgyak, ötletek vagy például események leírására új szavak válnak szükségessé. Továbbá minden nemzedéknek szüksége van új szavakra a jól ismert régi dolgok leírásához.

A vasutasok (akik valószínűleg az első olyan amerikai alcsoport voltak, akik országos tolvajnyelvvél és zsargonnal rendelkeztek) szerint a *jerk water town* 'kisváros' (tkp. olyan város, ahol a gőzmozdony vizet vesz fel) ideális leírása volt egy olyan közösségnek, melyet mások *one-horse town* (tkp. egylovas város) néven említettek. A változás a *one-horse town* és a *don't spare the horses* 'igyekezz' (tkp. ne kíméld a lovakat) felől a *wide place in the road* (tkp. kiszélesedett úttest) és a *step on it* (tkp. taposs bele) irányába természetes és szükségszerű volt, amint a gépkocsik a lovak helyébe léptek. A gépkocsi olyan új szavakat és új jelentéseket is magával hozott (némelyikük egészen specializáltan), mint a *gas buggy* 'kocsi' (tkp. benzinhintó), *jalopy* 'tragacs', *bent eight* 'nyolchengeres', *Chevvie* (< Chevrolet), *convertible* 'felnyitható tetejű autó', *lube* 'kenőolaj'. Minden nagy újításhoz hasonlóan az autó is befolyásolta társadalmunk történetét, s magával hozta vagy elősegítette a következő kifejezések terjedését: *dusters* 'porköpeny', *hitch hikers* 'autóstoposok', *road hogs* 'közveszélyes gyorsajtó' (tkp. országúti fenegyerek), *joint hopping* 'közös kiruccanás', *necking* 'csokolózás egy parkoló autóban' (tkp. nyakdörgölés), *chicken* 'autós bátorságpróba' (tkp. csirke), *car coats* 'rövid kabát' (tkp. autóskabát), *suburbia* 'elővárosi övezet'.

Az autó csak egy a nyilvánvaló példák közül. A nyelv mindig új szavakkal reagál az új fogalmakra és fejlődésekre.

Lássuk a következőket:

háborúk: *redcoats, minutemen, bluebelly, over there, doughboy, gold brick, jeep*

tömeges bevándorlás: *Bohunk, greenhorn, shillalagh, voodoo, pizzeria*

tudomány és technika: *'gin, side-wheeler, wash-and wear, fringe area, fallout*

forrongó idők: *Redskin, maverick, speak, Chicago, pineapple, free love, fink, breadline*

az étkezési szokások változása: *apple-sauce, clambake, luncheonette, hot dog, coffee and*

öltözködés: *Mother Hubbard, bustle, shimmy, sailor, Long Johns, zoot suit, Ivy League*

lakás: *lean-to, bundling board, chuck-house, W.C., railroad flat, split level, sectional*

zene: *cakewalk, bandwagon, fish music, long hair, rock*

személyiség: *Yankee, alligator, flapper, sheik, hepcat, B.M.O.C., beetle, beat*

új közlekedési és szállítási módszerek: *stage, pinto, jitney, kayducer, hot shot, jet jockey*

új szórakozási módok: *barnstomer, two-a-day, clown alley, talkies, d.j., Spectacular*

a szexualitás változó megítélése: *painted woman, dast, broad, wolf, jailbait, sixty-nine*

emberi motivációk: *boy crazy, gold-digger, money-mad, Momism, Oedipus complex, do-gooder, sick*

személyes kapcsolatok: *bunky, kids, old lady, steady, ex, gruesome, twosome, John*

munka és dolgozók: *clod buster, scab, pencil pusher, white collar, graveyard shift, company man*

politika: *Tory, do-nothing, mug-wump, third party, brain trust, fellow traveler, Veep*

és még a frizura is: *bun, rat, peroxide blonde, Italian cut, pony tail, D.A.*

Azok a társadalmi csoportok, melyek először szembesülnek egy új tárggyal, illetve új helyzettel kell megbirkózniuk, vagy új koncepcióval kell dolgozniuk, jóval a népesség nagy részét megelőzve találják ki és használnak új szavakat. Minél nagyobb, fantáziadúsabb és hasznosabb egy csoport szókinccse, annál valószínűbb, hogy egyes részei a szlengbe olvadnak. Hogy szlengalkotó lehessen, a csoportnak vagy nagylétszámúnak kell lennie, s állandó kapcsolatot fenntartania a domináns kultúrával, vagy kicsinek, szorosan zártnak, s kellően távolinak a domináns kultúrától ahhoz, hogy egy kiterjedt, igen személyes és élénk szókinccset hozzon létre. A tizenévesek sok szót alkotó, nagy létszámú alcsoport. A bűnözők, alkalmi munkások, csavargók a kisebb csoportok jó példái. A kisebb csoportok, mivel szókinccsük személyes és színes, méretükkel arányosan járulnak hozzá általános szlengünkhöz.

Nem tudom, hogy vajon az Egyesült Államoknak több szlengszava van-e, mint bármely más országnak (a népesség számához, a területhez vagy a köznyelvi szókinccshez viszonyítva).² Természetesen a francia és a spanyol különö-

² Az átlagos amerikai ember szókinccse, melynek nagyobb részét csupán ismeri, ám nem használja, általános becslés szerint 10 000–20 000 szóra tehető. Ebből a mennyiségből óvatos becsléssel 2000 szót minősíték szlengnek. A szleng, mely tehát az átlagos amerikai által ismert szavaknak körülbelül 10%-át teszi ki, szókinccsének leggyakrabban használt részéhez tartozik.

Az angol nyelv ma a becslések szerint legalább 600 000 szóval rendelkezik, ez több, mint négyszerese az Erzsébet-kor 140 000 feljegyzett szavának. Tehát több, mint 460 000 új szó vagy jelentés került be Shakespeare óta, ha figyelmen kívül hagyjuk a helyettesített szavakat, vagy azokat, melyek azóta elfelejtődtek. Most közelítőleg 10 000 szlengszó van az amerikai angolban, s körülbelül 35 000 tolvajnyelvi, zsargon és argó szó.

A fenti mennyiség ellenére minden kommunikáció 25%-át mindössze 9 szó teszi ki. MCKNIGHT tanulmánya szerint az összes beszéd további 25%-át adja további 34 szó (minden beszéd 50%-át 43 szó teszi ki). A kutatók eltérően vélekednek azonban arról, hogy melyik 9 szó a leggyakoribb. Három igen fontos tanulmányra hivatkozom: G. H. MCKNIGHT: *English Words and Their Background* [Angol szavak és ami mögöttük van]. Appleton–Century–Crofts, Inc., 1923 (csak beszélt szavakra vonatkozóan); GODFREY DEWEY: *Relative Frequency of English Speech Sounds* [Az angol beszédhangok relatív gyakorisága]. *Harvard Studies in Education*, vol. IV, 1923 (csak írott szavakra) és NORMAN R. FRENCH–CHARLES W. CARTER–WALTER KOENIG, JR.: *Words and Sounds of Telephone Conversations* [A telefonbeszélgetések szavai és hangjai]. *Bell System Technical Journal*, 1930 április (csak telefonbeszédre). Listáik a leggyakoribb kilenc szóról a következők:

sen nagy szlengszókinccsel rendelkezik. Az amerikaiak azonban többször használják általános szlengjüket, mint bármely más nép.

Az amerikai szleng tükrözi azoknak az embereknek a jellemét, akik létrehozták. Sokszínűsége és népszerűsége részben népünk képzelőerejének, öntudatának és optimizmusának köszönhető. Vitalitása továbbá annak is az eredménye, hogy biztosítva van számunkra a szólásszabadság, s nincs nemzeti nyelvi hatóságunk, illetve semmilyen hivatalos kísérlet arra, hogy beszédünket megtisztítsák. Az amerikaiak fáradhatatlanok, és gyakran költöznek egyik vidékről a másikra, illetve cserélik munkahelyeiket. Ez a reménytelen vándorhajlam a pionírok korától a nyugati terjeszkedésen át a modern mobilitásig nagyban hozzájárult ahhoz, hogy elterjesszen regionális és csoporthoz kötődő terminusokat, melyek aztán az általános szleng részévé lettek. Ez a fáradhatatlanság folyamatosan új szituációkat hozott létre, melyek új szavakat igényeltek. Eltekintve néhány keleti iparvidéktől s bizonyos déli és nyugati agrárregióktól, Amerika nem tűnik belakottnak. Gyakran úgy cselekszünk és beszélünk, mintha egyszerűen csak látogatóban lennénk és nézelődni. Az, aminek mindennapos élménynek kellene lennie, olyan újnak, egyedinek és színesnek tűnik a számunkra, mely új szavakat és erőteljes beszédet érdemel. Az emberek nem állapodnak meg munkájukban, városaikban vagy szókinccsükben.

Nem állapodunk meg szellemi, lelki és érzelmi szempontból sem. Kevés vallási, területi, családi, osztálybeli, pszichológiai vagy filozófiai gyökerünk van. Nem hiszünk a gyökerekben, a csapatmunkában hiszünk. Erős lojalitásunk tehát azon társadalmi csoportok — vagy ahogy gyakran nevezik őket, alcsoportok —

McKnight beszélt	Dewey írott	Bell telefonbeszéd
<i>and</i> 'és'	<i>a</i> (határozatlan névelő)	<i>a</i>
<i>be</i> 'lenni'	<i>and</i>	
<i>have</i> (segédige és birtoklást kifejező ige)	<i>in</i> (inesszívuszi előljárósó)	<i>I</i> 'én'
	<i>is</i> (a létige E/3 alakja)	<i>is</i>
<i>it</i> (E/3 személyű, semleges- nemű személyes névmás)	<i>it</i>	<i>it</i>
		<i>on</i> (szuperesszívuszi előljárósó)
<i>of</i> (birtoklást kifejező partikula)	<i>of</i>	
<i>the</i> (határozott névelő)	<i>that</i> (mutató névmás:) 'az'	<i>that</i>
<i>to</i> (előljárósó)	<i>the</i>	<i>the</i>
<i>will</i> (a jövő idő segédigéje)	<i>to</i>	<i>to</i>
<i>you</i> 'te; ti; ön; önök'		<i>you</i>

felé irányul, amelyekkel alkalmilag azonosulunk. Ez az örökké változó tagsági viszony segít abban, hogy népszerűsítsük és terjesszük a szlenget.

Azonban még az egyes alcsoportokon belül is csak kevés új szót fogadnak el általánosan. A legtöbb tolvajnyelvi és zsargonkifejezés helyi és időleges. Amelyek továbbélésre képesek, azok a kivételesen találó és hasznos tolvajnyelvi és zsargonkifejezések. Részévé válnak a csoporttagok állandó, személyes szókincsének, úgy adva presztízst használóinak, hogy csoportbeli elfogadottságukat és státuszukat igazolják. A csoporttagok aztán elterjesztik ennek a megbecsültebb tolvajnyelvnek egy részét a domináns kultúrában. Ha a szó nem csoporttagok számára is hasznos, akkor jó úton halad, hogy szlenggé váljon. Amint az új szavak a televízió, a rádió, a mozi vagy az újságok révén bekerülnek a domináns kultúrába, az egyének gyors mozgása és az egyének és csoportok közti gyors kommunikáció igen hamar elterjeszti az új őket.

Példaképpen vegyük egy New York Cityben élő olasz emigráns fiát. Otthon olaszul beszél. A hasonló háttérű szomszéd fiatalok körében számos olasz kifejezést használ, mert mindig könnyen eszébe jutnak, és mert a csoporttal egyfajta szolidaritást adnak nekik. Csatlakozik egy utcai bandához, és iskola után, illetve a szünetekben egy gyárban dolgozik. Miután végez a középiskolában, belép a haditengerészetbe, majd egy évig dolgozik alkalmi munkásként járva az országot. Visszatér New Yorkba, dokkmunkásként kap munkát, elvesz egy német származású lányt, és bokszrajongó lesz. Használ olasz és német kölcsönszavakat, néhány kifejezést a tizenéves utcai bandák szókincséből, jónéhány gyárbeli kifejezést, haditengerészeti szlenget, továbbá használja az alkalmi munkások, dokkmunkások és bokszolók szavait. Egyik csoportból minden olyan másikba terjeszt szavakat, melynek tagja. Olasz szülei megtanulnak és használni fognak jó pár szót az utcai bandák, a gyár, a haditengerészet, az alkalmi munkások, a dokkmunkások és a boksz világából; német sógorsága a szüleitől olasz szavakat fog megtanulni; haditengerészeti barátai jónéhány olasz kifejezést használnak majd; alkalmi munkás barátai viszont tengerészeti szavakat; társaságbeli barátai pedig, akikkel néha bokszolásról vagy a dokkmunkáról beszél, érdeklődve tanulnak tőle kifejezéseket az olasz nyelvből és az alkalmi munkások világából. Beszédét erősen szlengesnek és kifejezőnek lehet tekinteni, mivel szokatlan, színes alcsoportokhoz tartozik.

Másfelől viszont egy középnyugati protestáns középosztálybeli családba született férfi, akinek a tizennyolcadik században jöttek át ősei az Egyesült Államokba, ismert középiskolás kifejezésekkel indul. A középiskolában a felturbózott autók és a rock and roll vonzotta. Két évet szolgált a hadseregben, majd egy Ivy League* egyetemre ment, ahol mesteri bridzsjátékos és dzsesszrajongó lett. Aztán kereskedelmi igazgató lesz belőle, és megszereti a golfozást. Ez a

* Az Egyesült Államok keleti partjának legtekintélyesebb egyetemei (pl. Yale, Harvard, Princeton, Columbia, Brown). (*A ford.*)

második férfi, semmivel sem megszokottabb vagy szokatlanabb az előzőnél, ismerni fogja a tizenéves középiskolások, a felturbózott autók, a rock and roll, az Ivy League, a cool jazz*, a hadsereg tolvajnyelvét és zsargon kifejezéseit, s valamennyire a golfozók és bridzsjátékosok terminusait. Ismer továbbá néhány szlengkifejezést szüleitől (akik az 1920-as évek dzsesszgenerációjához tartoztak), a televízióból, mind amerikai, mind brit filmekből, továbbá a népszerű regények olvasása révén és olyan emberekkel való gyakori találkozásainak köszönhetően, akik teljesen eltérő háttérűek. Amikor dzsesszkifejezéseket használ a golfpályán, egyetemi kifejezéseket otthon, üzleti szavakat a bridzsasztalnál, amikor a whiskyre vagy a részegségre utal szüleitől tanult szavakkal, s válogatott katonai kifejezésekkel szidja szomszédját, akkor ő is a szlenget népszerűsíti.

Így tehát világos, hogy három kulturális feltétel különösen hozzájárul a nagyobb szlengszókincs kialakulásához: (1) új tárgyakra, helyzetekre és fogalmakra való nyitottság vagy ezek elfogadása; (2) változatos alcsoportok nagy száma; (3) demokratikus keveredés ezen alcsoportok és a domináns kultúra között. A primitív népeknek kevés szlengjük van, ha van egyáltalán, mert életük rituálisan korlátozott; kevés új fogalmat alakítanak ki; s mert nincsenek alcsoportok, amelyek a domináns kultúrával vegyülnének. (A primitív alcsoportok, úgymint a javasemberek vagy varázslók, saját szókincssel rendelkeznek, de ezek a csoportok nem vegyülnek a domináns kultúrával, és zsargonjuk sohasem válhat szlenggé, mert titkos vagy szent.)

Mik hát akkor a szleng előnyei, amelyek hasznossá teszik? Bár valamely különös szóra eső választásunk akár szokásból is eredhet, néha tudatosan választunk egy szlengszót, mivel úgy hisszük, hogy gyorsabban, könnyebben és személyesebben közöl valamit, mint egy sztenderd szó. Néha azért folyamodunk a szlenghez, mert nincs alkalmas sztenderd szó. Az 1940-es években a WAC**, a *cold war* 'hidegháború' vagy a *cool* 'cool jazz' kifejezések egyikét sem lehetett volna gyorsan kifejezni valamely sztenderd szinonimával. Az ilyen szavak gyakran igen gyorsan sztenderdizálódtak, lásd az első kettőt. Azért is használunk szlenget, mert gyakran erőteljesebb, élénkebb, s kifejezőbb, mint a sztenderd használat. A szleng általában elkerüli azt a szentimentalizmust és formalitást, mely régi szavaknak gyakran sajátja. A *taking a girl to a dance* 'elvinni egy lányt táncolni' kifejezés szentimentálisnak tűnhet, formális, érzelmi érdeklődést tükrözhet a lány iránt, s különféle felhangjai vannak jelmezbálokra, foxtrottra, öltönyökre és ruhaderekakra vonatkozóan. Időnként sokkal élvezetesebb *to go to a hop* 'buliba menni' (tkp. ugrálni menni). A *to be busted* 'tönkremenni' vagy *without a hog in one's jeans* (tkp. anélkül, hogy egy fitying is lenne a farmerjáj-

* A dzsessz könnyedebb, lágyabb irányzata, melyet az 1950-es évek Kaliforniájához szokás kötni. (A ford.)

** Tkp. Woman's Army Corps vagyis Női Katonai Alakulat; az amerikai hadsereg kiegészítő hadteste, melyet a II. világháború idejére hozott létre a kongresszus. (A ford.)

ban) nemcsak élénkebb és erőteljesebb, mint a *being penniless* 'egy fillér nélkül lenni' vagy *without funds* 'anyagi eszközök nélkül', hanem optimistább is. A *mouthpiece* (tkp. mikrofon, szócső) vagy a *legal beagle* (tkp. jogi kopó) 'jogász', *pencil pusher* 'aktatologató, hivatalnok' (tkp. ceruzatologató), *sawbones* 'sebész' (tkp. mészáros), *boneyard* 'temető' (tkp. csontudvar), *bottle washer* 'laboratóriumi asszisztens' (tkp. üvegmosó) vagy a *course in biochem* 'biokém kurzus' sokkal élénkebb és erőteljesebb, mint a *lawyer* 'jogász', *clerk* 'hivatalnok', *doctor* 'orvos', *cemetery* 'temető', *laboratory assistant* 'labor-asszisztens' vagy *course in biochemistry* 'biokémia kurzus', s sokkal valódibb és kevésbé nehézkes, mint a *legal counsel* 'jogtanácsos', *junior executive* (tkp. alacsonyabb beosztású vezető), *surgeon* 'szakorvos', *necropolis* 'nekropolisz' (vagy *memorial park* 'temetkezőhely'), *laboratory technician* 'laboratóriumi technikus' vagy a *course in biological chemistry* 'biológiai kémia kurzus'.

Bár a sztenderd angol különösen fogékony a sokszótagúságra, a szleng nem. A szlenget sokszor nemcsak azért használják, mert velős, hanem azért is, mert rövidege erőteljessé teszi. Mint szótárunk is példázza, a szleng a rövid szavakat kedveli, különösen az egyszótagúakat, s még inkább az olyanokat, amelyek explozívával vagy hehezetes hanggal kezdődnek.³

Rossz szokásunk a divatszavak gyakori használata, ezek ugyanis mindig a nyelvünk hegyén vannak. Legtöbbünk használ különféle közkedvelt, ám homályos szavakat is a valamelyest hasonló helyzetekre. Ez megspórolja nekünk azt az időt és erőfeszítést, amelyet arra szánnánk, hogy szabatosan gondolkodjunk és beszéljünk. Máskor szándékosan választunk egy szót homályossága miatt, épp azért, mert nem kötelez el bennünket túl erősen arra, amit mondunk. Például ha egy barátunk egy nőt dicsér, bátran felelhetjük, hogy *she's a bee's knees* vagy hogy *she's a real chick* 'jó kis csaj' (tkp. igazi pipi), ami jelentheti azt, hogy a nőt modernnek, intelligensnek, ügyesnek és megértőnek tekintjük — vagy akár azt is jelentheti, hogy azt gondoljuk róla, jelentéktelen, zavaros fejű divatmajom. Közölhetjük barátunkkal azt is, hogy egy könyv, amelyet mindketten nemrég olvastunk, *the cat's pajamas*, illetve hogy *the greatest* 'a legnagyobb'. Ezek a kifejezések azt jelentik, hogy ugyanazon okok miatt tetszett nekünk a könyv, mint a barátunknak, anélkül, hogy pontosítanunk kellene, mik is voltak ezek az okok, s anélkül, hogy kapcsolatunkat netán ezzel veszélybe sodornánk.

³ Sok ilyen alak a leggyakrabban használt szlengszavaink közül való. Ahogy szótárunkban is felsoroltuk, a *bug* 30 főnévi jelentéssel rendelkezik, a *shot* 14 főnévi és 4 melléknévi, a *can* 11 főnévi és 6 igei, a *bust* 9 igei és 6 főnévi, a *hook* 8 főnévi és 5 igei, a *fish* 14 főnévi, a *sack* pedig 8 főnévi, 1 melléknévi, 1 igei jelentéssel. Az egyszótagos szavak messze a leggyakoribbak a népszerű irodalomból vett forrásainkban. A leggyakrabban előforduló 40 szóból 29 egyszótagos. Konkrétan a *fink* 70 különböző helyen fordult elő, a *hot* 67, a *bug* 62, a *blow* és a *dog* 60–60, a *joint* 59, a *stiff* 56, a *punk* 53, a *bum* és az *egg* 50–50, a *guy* 43, a *make* 41, a *bull* és a *mug* 37–37, a *burd* 34, a *fish* és a *hit* 30–30, a *ham* 25, a *yak* 23, a *sharp* 14 és a *cinch* 10 helyen. (Ezen szavak közül sok természetesen több szlengjelentéssel is bír; számos szó pedig számtalanszor ugyanabban a könyvben vagy cikkben fordult elő.)

Nyelvhasználatunkban állandóan újraalkotjuk önképünket saját elménkben úgy, mint másokéban. Ennek az önképnek egy részét, ahogy már fentebb említettem, az alcsoporthoz tartozó nyelv és zsargon használata adja a domináns kultúrában; másik részét az, hogy mind sztenderd, mind szlengszavakat használunk. Az alcsoporthoz tartozó szóincs annak bizonyítéka, hogy van egy olyan csoport, amelyhez „tartozunk”, s amelyben „valakik” vagyunk, a kívülállók tehát jobb lesz, ha tiszteletet éreznek irántunk. A szlenget arra használjuk, hogy megmutassuk másoknak (és emlékeztessük magunkat arra), hogy milyen életrajzi, mentális és pszichológiai háttérrel rendelkezünk, hogy megmutassuk társadalmi, gazdasági, földrajzi, nemzeti, faji, vallási, oktatásbeli, foglalkozási és csoportbeli érdekeinket, hovatartozásunkat, patriotizmusunkat. Minderre az egyik legkönnyebb és leggyorsabb módszer az elcsépelet sablonszók használata. Ezek automatikus, gyakran egyszavas felelőszók, melyek tetszést vagy nemtetszést, elfogadást vagy elutasítást fejeznek ki. Azért használjuk őket, hogy álláspontot foglalnunk mások megjegyzéseivel vagy akár jelenlétével kapcsolatosan. Számos divatszavunk, illetve sok diákszleng szó és kvázi-intellektuális szlengszó sablonszó. A tetszésre pl. *beat, the cat's pajamas, drooly, gas, George, the greatest, keen, nice, reet, smooth, super, way out* stb. A kívülálló elutasítására (melyek érzékeltetik, hogy az illető nem tartozhat a csoportunkhoz) pl.: *boob, creep, dope, drip, droop, goof, jerk, kookie, sap, simp, square, weird* stb. Az ilyen automatikus sablonszók túlhasználtak, szinte jelentéstelenek, s a gondolat helyettesítői. De elérik a beszéd egyik legfontosabb célját: gyorsan és automatikusan fejezik ki saját alcsoporthoz tartozó és személyes kritériumainkat. A sablonszók gyakran divatszavak, melyek az önvédelem közös kötelékét biztosítják. Minden elutasító sablon, melyet fentebb felsoroltunk, utalhat egy bolondra, egy szélsőségesen introvertált személyre, egy ártalmatlan hóbortosra vagy egy zsenire. A sablonszók csak annyit állítanak, hogy a személyt elutasítjuk, az illető nem tartozik a csoporthoz. Amikor kimondjuk a sablonszót, nem foglalkozunk azzal, hogy milyen személy az illető, csoporthoz való hűségünk bizonyítékát adjuk, miáltal megerősítjük identitásunkat, s kifejezzük afeletti elégedettségünket, hogy elfogadtak minket.

Hasonló módon a történelem különféle időszakaiban szlengünk bővelkedett olyan szavakban, melyek az olyan emberek iránt érzett félelmünket, bizalmatlanságunkat és nemtetszésünket fejezik ki, akik mások, mint mi vagyunk. Ez az intolerancia számtalan lekicsinylő szlengszóban tetten érhető, melyeket különféle bevándorlói, vallási és faji csoportokra alkalmaznak: *Chink* 'kínai' (< *Chinese*), *greaser* 'mexikói' (tkp. zsíros hajú), *Heinie* 'német', *hunkie* 'közép-európai', *mick* 'ír' (< Michael + Mc-), *mockie* 'zsidó', *nigger, spik* 'olasz, latin-amerikai'. Számos sablon- és lekicsinylő szó saját csoportbeli státuszunkat igyekszik egyértelműsíteni, arra provokálva másokat, hogy megkérdőjelezzék csoportunk felsőbbrendűségét, tehát saját felsőbbrendűségünket is.

Néha a szlenget azért használjuk, hogy a köznyelvi szavak unalmas megszokottságától megszabaduljunk, s hogy a mindennapi élet bevett gyakorlatából elmenekülhessünk. Amikor szlenget használunk, életünk kicsit frissebbnek és személyesebbnek tűnik. Ugyanígy a beszéd szintjein a szlenget néha pusztán a hangkeltés örömeért használjuk, avagy azért, hogy a zajcsinálás által felfigyeljenek ránk. A szlengszavak merő újszerűsége és informális volta örömet okoz.

A beszélő részéről a többé-kevésbé rejtett esztétikai indíték ezen megnyilvánulásánál még sokkal fontosabb azonban, hogy a szleng tükrözi a személyiséget, a beszélő felületes, jól látható jellemvonásait. Az az ember, aki szlenget használ, nagyjából egy erőteljes, megnyerő, elfogadható személyiség. Az erkölcs és az intellektus (melyeket túl gyakran nem tekintenek erényeknek a modern amerikai emberben) kívül esik a szleng értékrendszerén, s ez vezetett egyfajta fordított erkölcsökhöz: számos szó, melyeket egykor az erkölcsileg pozitív megítélésű dolgokra használtak, ma már kritika. Például senki nem szeretné ma, ha prűdnek vagy puritánnak neveznék, holott ezeket egykor bókoknak tekintették. Még köznyelvi használatban is enyhén gúnyosak.

Mi több, az ittasság számtalan szlengszinonimája közül csak néhány elítélő. Ha valaki egy személyt megrögzött iszákosnak nevez, az az illető fensőbbes, de naiv attitűdjét sejteti az ivással kapcsolatban. Így szlenget használunk, és ilyeneket mondjuk, mint pl. *boozed up* (tkp. bepiált), *gassed* (tkp. elgázosított), *high* (tkp. magas), *potted* (tkp. konzervált), *stinking* (tkp. bűdös), *has a glow on* (tkp. ragyog) stb., amikor verbálisan próbáljuk meg megértésünket és bennfentességünket közvetíteni. Ezek a szlengszavak mutatják, hogy mi is emberek vagyunk, és ismerjük a túlzott alkoholfogyasztás következményeit.

Ugyanígyan szellemben utalunk emberekre szexuálisan a *big ass man* (tkp. nagyfarkú), *fast* 'erkölcstelen' (tkp. gyors), *John* 'selyemfiú; hímrinyó' (tkp. János), *sex pot* 'a szexet rendkívüli módon kedvelő nő' (tkp. szexfazék), *shack job* 'alkalmi szerető' (tkp. nővel együtt élő), *wolf* 'nőcsábász' (tkp. farkas) stb. szavakkal, melyek tulajdonképp mind elfogadják a törvény által nem szentesített nemi közösülést. Ezeket a szavakat gyakran használják bókok gyanánt, csodálat- vagy irigylésképpen. Mindig bennük van az illető átlagemberként való elfogadása. Sohasem használják ezeket erkölcsi ítélet kifejezésére. A szlengnek kevés tiszteletteljes vagy egyszerűen csak leíró szava van a szűz, a jó kislány vagy az úriember fogalmára. A szlengben van *bag* 'csúnya nő' (tkp. szatyor), *bat* 'prostituált' (tkp. denevér), *ex* 'korábbi partner, házastárs' (tkp. volt), *gold digger* 'férfiakat anyagilag kihasználó nő' (tkp. aranyásó), *jerk* 'seggfej' (tkp. rángás), *money mad* 'pénzörült', *n.g.* 'semmirekellő' (< *not good* 'nem jó'), *old lady* 'feleség' (tkp. öreg hölgy), *square* 'régimódi' (tkp. négyzet, tér) stb., de hány szó van a jó feleségre és anyára, egy vonzó és tiszta nőre, egy becsületes, keményen dolgozó férfira, aki kedves a családjával vagy akár egy tiszteletreméltó idősebb személyre? A szleng — és ez időszakosan a nyelv minden szintjére igaz — mindig hajlamos inkább a lealacsonyításra, mint a felemelésre. Ahogy a szleng mu-

tatja, inkább osztozunk az erkölcstelenségben, vagy elfogadjuk azt, mintsem hogy kizárjanak minket egy társadalmi csoportból. Emiatt, illetve önvédelemből és a naprakészség és az egyéniség aurájának (de nem tényének) megteremtése céljából szlengünk nagy része tudatosan erkölcstelenséget, cinizmust és „keménységet” fejez ki.

A fordított erkölcs másképp is befolyásolja szlengünket. Sokan használják a szlenget pusztán azért, mert nemsztenderd és mert pejoratív. Sokan azért használják a szlenget, hogy megmutassák lázadásukat a tuskók, a begyepesedett szórszálhasogatók, a balekok és a nyárspolgárok ellen. Az értelmiség és a politikusok gyakran azért használnak szlenget, hogy megadják a közös hangot, mások pedig azért, hogy kifejezzék antiintellektualizmusukat vagy progresszív beállítottságukat. Így a tizenévesek, szórakoztatóművészek, egyetemi hallgatók, beatnikék, dzsesszrajongók, értelmiségiek és más nagy csoportok a szlenget gyakran a sztenderd szavakkal és kifejezésekkel szemben használják. A szleng népességünk bizonyos lármás csoportjainak élő „hivatalos” nyelve.

A szótáron dolgozva mindvégig tudatában voltam annak, hogy az amerikai szleng nagy részét a férfiak alkotják és használják. Számos szlengszó — beleértve a tabu és erősen lekicsinylő szavakat is, melyek a szexre, a nőkre, munkára, pénzre, whiskyre⁴, politikára, szállításra, sportra stb. vonatkoznak — elsődlegesen férfias törekvésekre és érdeklődésre utalnak. A szótár címszavainak tetemes részét elláthatnánk a „főleg férfiak nyelvhasználatában” besorolással. A férfiak több alcsoporthoz tartoznak, mint a nők, a férfiak alkotják és használják a foglalkozásbeli tolvajnyelv és zsargon nagy részét, az üzleti életben a férfiaknak vannak olyan ismerőseik, akik számos különböző alcsoporthoz tartoznak. A nők viszont még mindig inkább a családjukhoz és a szomszédságbeli barátokhoz kötődnek. A nőknek kevés saját szlengjük van.⁵ Az új szavak, melyek a női öltözködésre, frizurára, otthonra, konyhaeszközökre és háztartási gépekre vonatkoznak, a férfiak alkotásai. Azt az esetet kivéve, amikor a nő elkíséri partnerét vagy férjét annak kikapcsolódására (baseball, vadászat stb.), a nők ritkán vesznek részt más csoportokkal. Amikor ezt mégis megteszik szomszédságbeli és családi köreiken kívül, nemigen beszélnek az üzlet, a politika vagy egyéb közérdekű dolgok világáról, melyekben tárgyak, fogalmak és nézőpontok új, női elnevezései kialakulhatnak.

A férfiak ugyancsak hajlamosak elkerülni a nőiesnek vagy gyengének hangzó szavakat. Vannak tehát nemi különbségek a férfiak és nők között még a sztenderd szókincsükben is. Amikor egy nő arra kéri férjét, hogy terítse meg az

⁴ A jelek szerint a legtöbb szlengszinonimával az ittas szó rendelkezik. Ennek okairól, illetve a szlengszavak listájáról lásd a Függelék „Az ittas szinonimái” fejezetnél.

⁵ A dolgozó nők általában férfimunkát végeznek, kevésbé folynak bele az üzleti életbe, mint a férfiak, és szakmai karrierjük is rövidebb (általában csak közjáték az iskola és a házasság között). Az amerikai szlengre ható legnagyobb női alcsoportok a stewardessek, a szépségszalonokban dolgozók, a kóristalányok, az ápolónők, a prostituáltak és a pincérnők.

asztalt vacsorára, azt kéri, hogy tegye fel az ezüstöt, a kristályt és a porcelánt, míg a férfi az asztalt késekkel, villákkal, kanalakkal, poharakkal és edényekkel teríti meg. Felesége azt gondolja, hogy az asztalnemű gyönyörű, míg a férj szerint az abrosz és a szalvéta nem mutat rosszul. Egy férfi táskát vásárol ajándék gyanánt feleségének, aki ezt retikülként kapja meg. A pár ugyanazon fedél alatt él bár, de az asszony az otthonában, a férfi a házában. Házon kívül a férfi gyorsabban kezd szlenget használni, mint a nő. A nő beszáll az autóba, míg a férfi a tragacsba vagy a kocsiba. És így folytatják: bármilyen szó helyett, amelyet a nő az otthonra, személyes holmijára vagy bármilyen női fogalomra használ, a férfi kevésbé leíró, kevésbé személyes szót fog használni.

A férfiak a sokkolás céljára is használják a szlenget. Az élet gyors tempója, tekintetbe véve a férfiak indulatának olykor alacsony forráspontját, olyan érzelmeket kelthet fel — csodálatot, örömet, megvetést, haragot —, melyek erősebbek, mint amelyeket régi sztenderd szókincsünk kifejezhet. A pillanat nyomása alatt az ember egyszerűen nem a köznyelv szerinti tarthatatlan helyzetben (*untenable position*) van, hanem *up the creek* 'kutyaszorítóban'. Erős harag hatására az ember nem azt érzi, hogy a másik egyszerűen *incompetent* 'nem hozzáértő', hanem azt, hogy az illető *jerk* 'seggfej' vagy *fuck-off* 'balfasz'.

A jelek szerint a férfiak a túlzást kedvelik a szlengben. Számptalan szituációban az emberek nem látják meg a jelentés finom árnyalatait vagy nem törődnek ezek kifejezésével. Egy lány vagy bombázó (*knockout*, tkp. kiütés), vagy bányarém (*dog*, tkp. kutya), az ital vagy jó pia (*good stuff*), vagy húgy (*panther piss*, tkp. párducpisi), valakinek vagy van vér a pucájában (*have guts*, tkp. vannak belei), vagy gyáva nyúl (*chicken*, tkp. csirke), egy könyv vagy nagyszerű (*great*), vagy egyszerűen csak halandzsza (*crap*). Az emberek azért is szeretik a szlenget és a kollokvialis szóhasználatot, mert ezek cselekvést, sőt erőszakot fejeznek ki: *draw pay* 'felveszi a fizetést' (tkp. felveszi a zsoldot), *pull a boner* 'baklövést követ el', *make a score* 'elbánik valakivel' (tkp. pontot szerez a játékban), *grab some sleep* 'lop egy kis szunyókálást', *feed our face* 'tömi a fejét', *kill time* 'elüti az időt' (tkp. megöli az időt) — minden esetben a tranzitív ige használatára törekszünk, magunkat aktív cselekvővé téve.

A viszony egy alcsoport pszichológiája és ennek tolvajnynelvére vagy zsargonja között érdekes, s még érdekesebb a kapcsolat az egyén szókincsé és pszichológiai értelemben vett személyisége között. A szleng az egyik legáruklódóbb dolog lehet egy személlyel kapcsolatban, mivel saját személyes szlengszókincsünk sok olyan szót tartalmaz, melyekkel szívesen élünk, továbbá olyanokat, melyeket imázsteremtésre használunk, s olyanokat, melyeket személy szerint rokonszenvesnek és kifejezőnek találunk — szemben azzal, hogy a sztenderd szavakat gyakran pusztán csak a korábbi oktatás miatt és megszokásból használjuk. Az, hogy egy férfi a feleségét a *baby* (tkp. baba), *doll* (tkp. baba), *honey* (tkp. méz), *the little woman* (tkp. a kis nő), *the Mrs.* (tkp. az asszony) vagy a *my old lady* (tkp. az én öreg hölgyem) kifejezéssel szólítja meg, sokat elárul róla.

Ugyanígy sokat elárul egy személyről és motivációiról, hogy milyen szavakat használ, amikor édesanyjára (*Mom* [tkp. mami], *old lady* [tkp. öreg hölgy]), barátjára (*buddy* [tkp. pajtás], *bunkie* [tkp. bajtárs], *old man* [tkp. öregember]), a mosdóra (*can* [tkp. börtön], *John* [tkp. János], *little boy's room* [tkp. a kisfiú szobája]), testrészekre és nemi közösülésre (*bobbies* 'férfi nemi szerv' [tkp. fark], *gigi* 'női nemi szerv', *laid* 'megcsal' [tkp. lefekszik valakivel], *score* 'közösülés' [tkp. gól]), fáradságra (*all in* [tkp. kész van], *beat* [tkp. ki van ütve]), ittasságra (*clobbered*, *high*, *lit up like a Christmas tree*, *paralyzed* és hasonlókra utal.⁶

Az alapmetaforák mindenestre a nyelv minden szintjén öt érzéküktől függenek. Lásd például: *rough* 'obszcné; csinos; veszélyes' (tkp. durva), *smooth* 'megnyerő' (tkp. sima), *touch* 'megvesztegetés' (tkp. érintés), *prune* 'lassú észjárású, könnyen becsapható ember' (tkp. aszalt szilva), *sour puss* 'mogorva ember' (tkp. savanyúság), *sweet* 'vendégszerető' (tkp. édes); *fishy* 'gyanús, tisztességtelen' (tkp. halszagú), *p.u.* 'pfúj!', *rotten egg* 'gusztustalan, undorító' (tkp. záptojás); *blow* 'felfordulás' (tkp. szélfúvás), *loud* 'rikító' (tkp. hangos); *blue* 'szomorú' (tkp. kék), *red* 'egy cent' (tkp. piros), *square* 'régimódi' (tkp. négyzet, tér). A szlengben sok metafora utal az érintésre (beleértve a melegség és a hideg érzését) és az ízlésre.

Az étel valószínűleg az egyik legelterjedtebb szlengképzetünk. A farmról, a konyhából vagy az asztalról származó étel, ennek alakja, színe és íze számos szlengmetaforát sugall. Ennek oka, hogy az étel az ízlelésre, a szaglásra, a látásra, az érintésre hat, vagyis ötre a négy érzék közül; illetve hogy az étel minden ember, minden csoport számára jelentős, univerzális képzet, mert az férfiak azért dolgoznak, hogy biztosítsák, a nők pedig sok időt szentelnek megvásárlásának és elkészítésének; s az, hogy az étel naponta háromszor kerül a szemünk elé.

Számos, ételekkel kapcsolatos sztenderd szó pénzt is jelenthet nemsztenderd használatában: *cabbage* (tkp. káposzta), *kale* (tkp. kelkáposzta), *lettuce* (tkp. saláta). Sokuk testrészekre vonatkozik: *cabbage head* 'fej' (tkp. káposztafej), *cauliflower ear* 'birkózófül' (tkp. karfiolfül), *meat hooks* 'széles, erős férfikéz vagy ököl' (tkp. húskampó), *nuts* 'fej' (tkp. dió), *plates of meat* 'láb' (tkp. hústostál; a *feet* szó megfelelője a rímelő szlengben). Sok étellel kapcsolatos szó emberekre utal: *apple* 'társ' (tkp. alma), *cold fish* 'barátságtalan ember' (tkp. hideg hal), *Frog* 'francia' (tkp. béka), *fruitcake* 'bolond, különc' (tkp. gyümölcstorta), *honey* 'szerető, kedves, feleség' (tkp. méz), *sweetie pie* 'vonzó, csinos lány' (tkp. édes pite). Mások általános helyzetekre és attitűdökre vonatkoznak: *to*

⁶ Csak az utolsó példát nézve a *clobbered* (tkp. elagyabugyált) jelezheti, hogy az ivó önmagát bünteti, a *high* (tkp. magas, emelkedett) azt, hogy menekül, a *lit up like a Christmas tree* (tkp. ki van világitva, mint egy karácsonyfa) azt, hogy figyelemre vágjuk, s dominánsabb személyiség akar lenni, a *paralyzed* (tkp. megbénult) hogy büntetést, menekülést vagy a halált keresi. Lásd a Mellékletben „Az *ittas* szinonimái”-t.

brew a plot 'kifőz valamit', *to receive a chewing out* 'leszidják' (tkp. kap egy kirágást), *to find oneself in a pickle or something not kosher* 'benne van a pácban vagy valami nem kóser', *to be unable to swallow another's story* 'nem tudja megemészteni a történetet', *to ask what's cooking* 'megkérdezi, mi készül' (tkp. megkérdezi, mi fő). Számos ittassággal kapcsolatos szó is ételeket idéz fel: *boiled* (tkp. megfőtt), *fried* (tkp. megsült), *pickled* (tkp. savanyított), s ugyanígy számtalan szó van a hülyeségre: *apple-sauce* (tkp. almaszósz), *banana oil* (tkp. banánolaj), *spinach* (tkp. spenót). Számos étellekkel kapcsolatos sztenderd szó a szlengben szexuális jelentéssel is bír. Hogy ezeket a szavakat a pénzre, testrészekre, emberekre és a nemiségre is használják, azt bizonyítja, hogy az étel sokkal többet jelent számunkra a puszta tápláléknál. Amikor a *good egg brings home the bacon to his honey* 'a jótét fickó gondoskodik a kedveséről' (tkp. a jó tojás hazaviszi a szalonnát a mézének), vagy amikor a *string bean of a sugar daddy takes his piece of barbecue out to get fried with his hard-earned kale* 'az a vén kecske elverte a nehezen megkeresett pénzét a kurvákra' (tkp. a babkóró cukrosbácsi elviszi megsütni a hússzeletét a nehezen szerzett káposztájával), akkor ezek az ételképzetek igen hosszú utat tettek meg a farmtól, a konyhából és az asztaltól.

A nemiség viszonylag kevés szóval járult a modern szlenghez,⁷ de ezek a leggyakoribbak közt vannak. Egyre fokozódik a szexualitással kapcsolatos olyan szavak használata, melyekkel a művelt világban utalunk a szexre, metaforikusan más területeken. A szexmetaforák ugyanolyan tudatos okokból általánosak, mint az ételmetaforák. A szex az öt érzék legtöbbszörére hat, és így alkalmazható is rájuk. Minden alcsoport minden tagja életében megszokott jelenség, tehát állandóan gondolunk rá.

A szexuális vonzalomra és különféle nemi közöselésekre, pózokra, viszonyokra vonatkozó szlengszavak gyakoribbak, mint a sztenderd szavak. A köznyelvi, nemiségre utaló nem tabu szavak olyan ritkák vagy közvetettek és tudományosak, hogy a szleng gyakran használják a legromantikusabb, legobszcénabb és leghumorosabb szexuális helyzetekre történő utaláskor. A szleng olyan univerzálisan használják a szexuális kommunikációban, hogy amikor „egy férfi találkozik egy lánnyal”, jó, ha az érintettek mindegyike ismeri a szlenget.⁸ A szexre vonatkozó szlengszavak kevés érzelmi konnotációt hordoznak: puszta vágyat vagy mechanikus cselekvéseket, terveket és helyzeteket fejeznek ki. Gyakran kendőzetlenek, cinikusak és „kemények”.

⁷ Sok úgynevezett hálószoza-kifejezés a szó szoros értelmében egyáltalán nem szleng, de néha pusztán azért asszociálják a szlenghez, mert a sztenderd beszéd tabuként elutasítja őket. Sok azonban ezen tabu szavak közül további metaforikus jelentéssel is rendelkezik: *fucked* 'elrontott, tönkretett' (tkp. elbaszott), *jerk*, *screw you* stb.

⁸ Másfelől viszont feljegyezték Madame de Staëlről, hogy egyik kedvenc szeretőjét így dicsérte: „nem a beszéd az ő nyelve”.

A szex és az étel tudatalatti kapcsolódása szintén feltűnik, ha ezt a szótárat forgatjuk. Sok szó, mely a köznyelvben elsődlegesen ételt jelent, a nemiséggel kapcsolatos szlengjelentésekkel rendelkezik. Testünkre, a testrészekre, s mindezek leírására gyakran ételekkel kapcsolatos terminusokat használunk: *banana* 'férfi nemi szerv' (tkp. banán), *bread* 'női nemi szerv' (tkp. kenyér), *cheese cake* 'kívánatos fiatal nő' (tkp. sajtorta), *cherry* 'szűzhártya' (tkp. cseresznye), *jelly roll* 'női nemi szerv' (tkp. zselatinos sütemény), *meat* 'ua.' (tkp. hús) stb. A szeretett vagy egyszerűen csak szexuálisan vonzó embereket gyakran étellelnevezésekkel hívják: *cookie* (tkp. süti), *cup of tea* (tkp. csésze tea), *honey* (tkp. méz), *peach* (tkp. őszibarack), *quail* (tkp. fűrj), *tomato* (tkp. paradicsom) stb. Ez az elsődleges viszony a szex és az étel között azon a tényen alapul, hogy ezek az ember két fő érzéki élménye. Minden személyiség és minden alcsoport részese ennek, s ugyanazon érzékeinkre hatnak — így kell hogy, legyen valamilyen átfedés a szavak és a képzelet között. Azonban túl sok sztenderd, étellekkel kapcsolatos szó rendelkezik szexuális jelentéssel a szlengben ahhoz, hogy elegendő legyen az okokat a tudat szintjén keresni. A nemiség és az étel a jelek szerint a tudatalattinkban kapcsolódik össze.

Szintén különösképpen érdekes, hogy mennyi szlengkifejezés utal a nemiségre és a csalásra. Metaforikus használatban számos nemiséggel kapcsolatos szó jelent másodlagosan megcsalást, becsapottat, rászédettét, kihasználást, s számos szó, melynek elsődleges jelentése megcsalás vagy becsapás, további sajátos szexuális jelenéssel rendelkezik: *cheating*, *fucked*, *make*, *royal screwing*, *score*, *turn a trick* stb. A nemiség a szlengben úgy jelenik meg, mint egyfajta trükk, csalás, megcsalásunknak és becsapásunknak egy módja. Ha szidunk valakit, azt mondjuk, *fuck you* 'baszd meg' vagy *screw you* 'ua.', ami kifejezi arra vonatkozó vágyunkat, hogy az illetőt hagyja el a jószerencse, a siker, s akár férfiúi potenciája.⁹ A szexet a zűrzavarral, kimerítő feladatokkal és a katasztrófával is rokonítják: *ball buster* (tkp. labdaátadás, passz), *screwed up* (tkp. el van cseszve), *snafu* (< *situation normal*, *all fucked up* 'a helyzet megfelelő, minden el van

⁹ Lásd F. P. WOOD: The Vocabulary of Failure [A bukás szókincse]. *Better English*, 1938. november, 34. Maga a bukás szókincse igen árulkodó. Egy személyiség bukását, az iskolában, a munkában, az üzletben vagy egy szerelmi viszonyra tett próbálkozásban történt bukást mind ugyanazokkal a szavakkal fejezzük ki. Az illetőt kiséprűzik (*get the brush off*), kiteszik a szűrét (*get the gate*, tkp. ajtót mutatnak neki), elcsapják (*get a kiss off*, tkp. búcsúcsókot kap), útilaput kötnek a talpára (*get walking papers*, tkp. megkapja a menetparancsot) mind az üzletben, mind a személyes kapcsolatokban. Ahogy a sablonszavak előbbi tárgyalása is mutatja, a szleng nem tesz különbséget vagy nem ad fokozatokat az egyéni bukások között. A hozzá nem értés nem vonatkoztatható csak a munkára vagy az élet valamely aspektusára, valaki vagy a megfelelő helyen van, vagy méltatlan. Ez a méltatlanság az egész személyiségre vonatkozik, nincsenek egyéb kerülőutak a sikerre vagy a boldogságra. Az illető nemcsak csökkent intelligenciájú, nemcsak introvertált, csúnya, tudatlan, s nem csupán az erőszak hiányzik belőle — minden területen csődtömeg, teljesen balfácán, seggfej vagy nyárspolgár. Alapvetően a személyiség bukott el, az illető nemcsak egyszerűen sikertelen, hanem számkivetett, érinthetetlen és tabu.

cseszve’) stb. Világos tehát, hogy a szlengben a siker és a szexuális energia kapcsolatban állnak, illetve hogy pontosabban fejezzük ki, a szexuális energia gátlása valamilyen módon személyes szerencsétlenséget eredményez.

A nyelv társadalmi szimbólum. A középosztály emelkedése egybeesett a nagy szótárkészítők, elméleti nyelvtanírók és a „helyes nyelvhasználat” dogmájának korával. Az új középosztály tekintélyt adott a szótáraknak és a nyelvtaníróknak, cserébe a „helyes nyelvhasználat” szabályaiért, melyek segítettek megszilárdítani társadalmi helyzetüket. A mai újsághirdetések még mindig azért esdekelnék hozzánk, hogy vegyünk részt távoktató kurzusokon, hogy „megtanuljunk úgy beszélni, mint egy diplomás”, s némely félrevezetett angoltanárok a továbbtanulás lehetőségét még mindig elsősorban a helyes beszéd képességével hozzák összefüggésbe.

A „helyes nyelvhasználat” és a modern gyakorlat közötti szakadék nőttön-nő. Vannak érvényes elméleti szabályok a helyes angol beszédre vagy a „megfigyelhető nyelvhasználat” legyen a fő szempont? A sztenderd szavak használatától a beszéd nem szükségszerűen lesz pontos, kifejező vagy hatékony. Másfelől viszont a „megfigyelhető nyelvhasználat” nemigen kecsegtet logikával és egyértelműséggel. Ma ugyanúgy a „megfigyelhető nyelvhasználatól” kezdünk függeni, mint ahogy a tizenyolcadik és tizenkilencedik századi történetek függték a „helyes nyelvhasználatól” társadalmi befogadottságuk érdekében.

A szlenget általában — formális vagy elfogadható minden körülmények között, mivel nemsztenderd — vulgárisnak, udvariatlannak vagy durvának tekintik. Viszont ahogy szótárunk is példázza, a szlengszavak és -kifejezések nagy többsége nem tabu, nem vulgáris vagy lekicsinylő, s nem támadó jelentésében, hangzásában vagy képzetében. Nincs okunk elkerülni semmilyen hasznos, egyértelmű szót pusztán csak mert a „szleng” jelzöt kapta. Mai nyelvünk nem holmi régi és tökéletes „királyi angol”, latin, görög vagy Bábel előtti nyelv csökevénye. Minden nyelv és minden szó pusztán a kommunikáció érdekében kötött kölcsönös megegyezésen alapuló konvenció. A szleng a Mayfloweren* érkezett Amerikába. A szleng általában véve nem vulgáris, nem új s nem is sajtáságosan amerikai. Erre kézenfekvő példa a nem pejoratív régi francia *tête* ’fej’ szó, mely eredetileg szleng a latin *testa* ’főzőedény’ származékaként.

A tolvajnyelv és a zsargon semmiképp sem csak a nemkívánatos avagy alvilági csoportok sajtáságos szavaira utal. A szleng nem feltétlenül származik az alvilágból, a kábítószerfüggők, romlott emberek, csavargók és hasonszőrűek nyelvéből. Minden kulturális alcsoport létrehozza saját személyes tolvajnyelvét és zsargonját, melyek később általános szlenggé válhatnak. Mindannyian valamely speciális alcsoportoz tartozunk, és saját tolvajnyelvünket és zsargonunkat használjuk. A tizenévesek, acélmunkások, katonák, déliek, drogfüggők, templomba járók, teherautósofőrök, szendvicsemberek, dzsesszenészek, zsebmetszők, kü-

* Az a hajó, amelyen 1626-ban az angol puritánok megérkeztek az Újvilágba. (A ford.)

lönféle kiskereskedők, golfjátékosok, bármely országból származó bevándorlók, egyetemi professzorok, baseballrajongók mind azokhoz a tipikus alcsoportokhoz tartoznak, melyekből a szleng származik. Ezen alcsoportok némelyike színes, a legtöbb azonban prózai, átlagos emberekből áll.

Sok ember tévesen hiszi, hogy a szleng alapja az, hogy szándékosan képszerű, metaforikusan kitekert vagy mókás. A képszerű metafora (ugyanígy a metonímia, a túlzás és az irónia) előfordul vagy előfordulhat a beszéd bármely szintjén. A képszerű metafora a szleng gyakori jellemzője, de nem meghatározója a szlengnek, és nem létezik ennek elidegeníthetetlen részeként. A szleng képszerű avagy metaforikus aspektusa gyakran közvetlen őszinteségének vagy újszerűségének köszönhető. Sok sztenderd kifejezés ugyanolyan képszerű, de a megszokott használat miatt immár elfelejtettük eredeti metaforájukat. Így a szlengben a *jerk* 'seggfej' és a *windbag* (tkp. szélzsák) 'szószátyár, üres fecsegő' nem képszerűbbek immár, mint a sztenderd *incompetent* 'illetéktelen, nem hozzáértő' és *fool* 'bolond'. Az *incompetent* a latin *competens* szóból a tagadó *in-* prefixummal jött létre 'képtelen vagy nem akar megfelelni' értelemben; a *fool* ófrancia, a latin *follis* szóból, mely tulajdonképp 'fújtató' vagy 'szélzsák', tehát a szlengbeli *windbag* és a sztenderd *fool* igazából ugyanazzal a metaforával keletkezett.

Képszerű hangokból nagyon kevés van szlengben. A hangutánzás, az ikerítés, a durva és kellemes hangok, s még a rímelő terminusok is megvannak a beszéd minden szintjén. Szótárunk olvasói nem fognak több képszerű vagy szokatlan hangot találni itt, mint sztenderd szavak hasonló terjedelmű szótárában. Számos szlengszó sztenderd szavak homonimája.

Ahogy már gyakran kimutatták, sok szlengszó ugyanazzal a jelentéssel bír. Sablonszók, az ittasság szinonimái, a szinte teljesen ugyanolyan jelentésű divatszavak százai stb. szükségtelen bőségben vannak. Ennek oka, hogy a szleng egymás után hoz be új szavakat sok-sok alcsoportból évről évre. A szleng azonban olyan, mint a sörét, amit kilőnek a puskából: sok új szó bekerül a nagy nyilvánosságba, sokat észre sem vesznek, kevés marad csak meg a köztudatban.

Ne felejtjük el, hogy a szleng nem létezik egységes egészként, kivéve a nyelvészek elméjében. Az emberek közölnek dolgokat, és ritkán vannak tudatában annak, hogy éppen a szleng vagy a köznyelv mesterségesen elhatárolt rétegét használják-e. A nyelv egyszer és mindenkorra nyelv, a kommunikációra és az önkifejezésre tett vállalkozás. Annak a ténynek, hogy bizonyos szavakat vagy kifejezéseket szlengnek minősítünk, míg másokat zsargonnak vagy angolszász eredetűnek, a tudósok kivételével senki sem tulajdonít különösebb jelentőséget. Így ez a szótár a köznyelvi szótárak jogos kiegészítése, és számos szót a köznyelv szótárainak sok szavához foghatóan jelentéstelienek határoz meg, sőt azoknál még velősebb, hasznosabb és közkeletűbb szavakként.

(Fordította Várnai Judit Szilvia)